

Cristinel MUNTEANU,
Universitatea „Constantin Brâncoveanu” din Pitești

CÂTEVA PRECIZĂRI REFERITOARE LA CONCEPTUL DE «SEMNICIFICAT» ÎN VIZIUNEA LUI EUGENIU COȘERIU

*Domnului Profesor univ. dr. Ioan S. Cârâc,
în semn de omagiu la împlinirea vârstei de 70 de ani*

0. Îmi propun să prezint aici o continuare (sau o completare) a unui articol publicat deja într-un număr anterior al revistei „Lexic comun / Lexic specializat”, articol în care m-am ocupat de problema *terminologiei* în concepția lingvistică a lui Eugeniu Coșeriu (vezi Munteanu 2010). Față de momentul respectiv, astăzi consider că sunt necesare câteva precizări suplimentare.

1. Se pare că nu puțini sunt cei care întâmpină dificultăți în a înțelege just conceptul de «semnificat» la Eugeniu Coșeriu. Or, fără această înțelegere, nici deosebirea dintre lexicul comun (cuvintele obișnuite) și lexicul specializat (terminologiile) nu se poate face corect, pericolul de a confunda semnificatul cu desemnarea rămânând iminent. Este vorba, pur și simplu, de a distinge – cum o spune Coșeriu de atâtea ori – „între categoriile «obiective» (clasele de lucruri desemnate) și categoriile mentale (concepte sau semnificate)” (Coșeriu 1990: 261). Dar, în acest caz, expresia „pur și simplu” este un fel (uzual) de a zice, fiindcă, în realitate, chiar și unii coșerieni par să aibă probleme cu distincția în cauză și cu definirea exactă a noțiunii de «semnificat». Bunăoară, Jesús Gerardo Martínez del Castillo, autorul unui articol (util[1], de altminteri) – *El significado en Coșeriu: fundamentación teórica y estudio* – , dă impresia că nu diferențiază *clasa de esență*, crearea unui semnificat fiind, indistinct, „la creación de una clase o esencia” (vezi Martínez del Castillo 2004: 87-91 sau *idem* 2010: 310).

2. Interpretarea oarecum defectuoasă pe care Martínez del Castillo o dă semnificatului la Coșeriu provine, probabil, din pregătirea lingvistică și filozofică (temeinică, de altfel) care-i stă la bază. În ceea ce privește filozofia, lingvistul spaniol este tributار, în primul rând, lui Ortega y Gasset, gânditor agreat de Coșeriu (care îl și citează uneori). Dar, în pofida fondului comun, nu trebuie să suprapunem – nici măcar ca exercițiu mental – filozofia lui Gasset peste gândirea teoretică a lui Coșeriu (și ea riguros și solid fundamentată filozofic) atunci când îl interpretăm pe cel din urmă[2]. În modul în care Coșeriu concepe semnificatul se vădesc influențe (declarate și de savant) în special din Aristotel, scolastici (Toma d’Aquino, mai cu seamă), Leibniz, G. Vico, Hegel și Husserl. Cred că neînțelegerea majoră izvorăște din felul în care Coșeriu întrebunțează – în spiritul vechilor precursori – însăși noțiunea de «concept», dimpreună cu ideea de «universal» cuprinsă aici, la care adaugă și ceva din aportul fenomenologiei[3].

2.1. Comentând schema lui K. Bühler referitoare la funcțiile semnului lingvistic, Coșeriu amintește formula scolasticilor (influențați de stoici), *verba significant res mediantibus conceptibus* („cuvintele semnifică lucrurile prin intermediul conceptelor”), apreciind că „nu este clar până la ce punct termenul *conceptus*, așa cum îl folosesc scolastici, desemnează ceva aparținând limbajului” (Coșeriu 2007: 177), însă afirmând, în continuare, că „un *analogon* lingvistic [al acestuia] este termenul *semnificat*” (*ibid.*). Operația conștiinței prin care avem

intuiția unitară a unui mod de a fi, prin care cunoaștem esența lucrurilor (prin care se formează, deci, conceptele / semnificatele) a fost semnalată de Aristotel în tratatul *De anima*, 430a și numită de către acesta *nóesis tôn adiairéton* („cunoașterea indivizibilului”, pe care scolastici o vor denumi apoi *apprehensio simplex* sau *indivisibilium intelligentia*, cf. Coseriu 2010: 118). Ideea a fost înțeleasă just de Toma d’Aquino, care a și explicat / dezvoltat cele spuse cu parcimonie de Aristotel, susținând că *voces* (cuvintele) reprezintă *simplices intellectus conceptiones* (*ibid.*: 177). Evident, Coșeriu avertizează undeva că, deși limbajul exprimă în mod propriu doar conceptualul, „«conceptual» nu înseamnă încă «rațional» sau «logic» și reducerea faptului lingvistic sau a celui conceptual la logosul rațional este o simplificare arbitrară a lui «ceea ce se poate spune» (*dicibile*, λεκτόν), a logosului în totalitatea sa.” (Coseriu 1968: 45).

Discuția acestor probleme și a surselor gândirii lui Coșeriu (chiar și numai în această privință) ar merita lărgită, dar nu o voi face aici[4]. Deocamdată, mă voi mulțumi cu indicarea unor aspecte fundamentale. Despre «semnificat», așa cum este teoretizat de Coșeriu, am vorbit altădată (vezi Munteanu 2010: 67). Se cuvine să lămurim însă ce înseamnă (ori cum se formează), în opinia lui Coșeriu, «conceptul», pentru că ne ajută să pricepem – cu raportare la semnificat – nu doar în ce constă esența limbajului, ci și o dimensiune esențială a teoriei lingvistice coșeriene.

2.2. În legătură cu problema «semnificatului» la Coșeriu, am impresia că Martínez del Castillo (și, ca el, atâția alții) are o percepție cumva denaturată a conceptului în cauză sub înrâurirea lui Edward Sapir, a cărui lingvistică o și rezumă într-un capitol (Martínez del Castillo 2010: 145-159)[5]. Cine va citi o frază de-a lui Sapir, precum cea de mai jos, ar putea crede că atât savantul american, cât și Coșeriu împărtășesc același punct de vedere privind semnificatul:

„This house and that house and thousands of other phenomena of like character are thought of as having enough in common, in spite of great and obvious differences of detail, to be classed under the same heading. In other words, the speech element «house» is the symbol, first and foremost, not of a single perception, nor even of the notion of a particular object, but of a «concept», in other words, of a convenient capsule of thought that embraces thousands of distinct experiences and that is ready to take in thousands more.” (Sapir 1921: 13)[6].

Însă, de fapt, diferența dintre cei doi mari lingviști rezidă în modul în care fiecare înțelege noțiunea însăși de «concept». La Sapir (*ibid.* 13-14) semnificatul ia naștere prin generalizare și abstractizare, prin „clasificarea” experienței[7]. La Coșeriu, în schimb, după cum vom vedea, perspectiva este alta, chiar dacă, definind (după Aristotel) «semnificația», și el vorbește despre „ceea ce ne permite să întrebuițăm pentru numirea unei serii infinite de lucruri același cuvânt” (Coșeriu 1994: 17).

3. Am convingerea că o serie de confuzii ar putea fi eliminate dacă am avea în vedere măcar locul în care, opunând pozitivismului *antipozitivismul* (al cărui adept este), Coșeriu indică unul dintre principiile fundamentale ale acestuia din urmă: *principiul universalității individului*[8]:

„Acesta este unul din principiile fundamentale ale fenomenologiei lui Husserl, în viziunea căruia niciun «individ» nu este numai și exclusiv individ, ci conține în sine și *manifestă* propria sa universalitate. Masa la care scriu nu este numai «lucrul de acolo» neidentificabil și nu este nici măcar «această masă», dacă o recunosc ca «masă», ci este și «masă în general». Un individ (=fapt individual) nu este doar *acest individ* cu totul particular și irepetabil, ci este de asemenea un mod general de a fi. Iar

acest mod general de a fi – universalitatea unui fapt – nu se construiește prin abstractizare și generalizare, dat fiind că aceste operații implică deja o intuiție prealabilă a universalului. [...] Faptul de a recunoaște ceva drept ceva, adică de a spune, chiar tacit, *x* este *a* (bunăoară, «aceasta este o tragedie»), implică o «cunoaștere antepredicativă», o intuiție a esenței obiectului pe care «îl clasificăm». Tocmai de aceea, vom remarca, conceptele nu se formează prin abstractizare și generalizare, ci – orice obiect fiind «acest obiect» și, în același timp, un mod de a fi, posibilitatea infinită a altor obiecte ca acesta – prin intuiția imediată a acestui mod de a fi. Nu avem nevoie de mulți elefanți pentru a ne forma conceptul de elefant: e suficient unul (chiar dacă experiența ulterioară va putea modifica sau preciza și îmbogăți conceptul nostru inițial). Mai mult, dacă ar trebui să ne formăm conceptele prin abstragerea unor trăsături comune, pur și simplu nu ni le-am putea forma, deoarece ar trebui să le avem deja pentru a realiza această operație. Ceea ce se formează efectiv prin intermediul abstragerii unor trăsături comune mai multor obiecte, nu este niciodată un concept, ci un obiect generic și schematic – nu conceptul 'om', de exemplu, ci omul «abstract» din manualul de anatomie – care nu se referă la *ce-ul*, ci la *cum-ul* obiectelor.” (Coșeriu 2000: 36-37).

Coșeriu face observația (într-o notă de subsol – 2000: 36) că, „la rigoare, acest principiu nu îi aparține lui Husserl, deoarece provine de la Aristotel, prin maestrul lui Husserl, F. Brentano”. El remarcă însă că, prin Husserl, principiul „dobândește o nouă vigoare, un relief particular, înțelegându-se în toate semnificațiile sale”.

3.1. Probabil că deosebirea de viziune (dintre pozitiviști și antipozitiviști) într-o atare privință își are rădăcinile în vechea „ceartă a universalilor” din Evul Mediu. Astfel, în opoziție cu Toma d’Aquino (continuatorul lui Aristotel), nominalistul W. Occam definea «universalul» drept *conceptus mentis significans univoce plura singularia* („un concept al minții care semnifică în mod univoc mai multe lucruri individuale”), considerând că „actul percepției sesizează numai individualul, iar generalul este scos de abstracție prin travaliul ei” (Dumitriu 1969: 337). Or, Aristotel, „care pleca tot de la cunoașterea intuitivă a individualului, credea că universalul era sesizat chiar în actul percepției” (*ibid.*). Altfel spus – cu exemplul Stagiritului (reluat apoi și de Toma d’Aquino) – „cuvântul *om* înseamnă ‘faptul de a fi om’, pe care îl recunoaștem în fiecare om în particular, când întâlnim un om sau când vorbim despre el” (Coșeriu 1994: 17). Prin *indivisibilem intelligentia*, după cum susține și Toma d’Aquino, obținem „numai intuiția unei esențe, care nu ne spune nimic despre lucruri, ci ne dă numai «quiditatea lucrurilor» – să spunem pe românește – «ceitatea» lor (ce sunt lucrurile), precum *quid est homo, quid est albus*, fără nicio analiză și o sinteză” (*ibid.*: 19; vezi și Coșeriu 2010: 177).

3.2. Revenind la discuția de mai sus, este important să precizăm că E. Coșeriu subliniază – ca o consecință a principiului antipozitivist menționat – necesitatea de a distinge între «generalitate (empirică)» și «universalitate», distincție ce a fost ignorată de ideologia pozitivistă. Cele două noțiuni sunt definite în felul următor:

„**Generalitatea** reprezintă ansamblul particularităților constante pe care, având deja conceptul, le constatăm efectiv într-o clasă de obiecte; trăsături caracteristice care, la rigoare, pot să nu fie indispensabile pentru ca obiectele să fie ceea ce sunt: pur și simplu aceste trăsături se prezintă în ele. **Universalitatea**, în schimb, este condiția constatării trăsăturilor comune în obiecte, modul necesar de a fi al anumitor obiecte: ceea ce aparține *conceptului* unui obiect sau poate fi dedus din concept, adică ansamblul acelor trăsături fără de care un obiect nu ar fi ceea ce este. [...] Aceasta este valabil și pentru anumite trăsături generale specifice și exclusive ale unei clase de obiecte, adică pentru ceea ce Aristotel numește «propriul». Bunăoară – acesta este exemplul lui Aristotel – numai omul râde. Totuși faptul de a putea râde ține de „ceea

ce îi este propriu” omului, nefiind o trăsătură necesară a conceptului de ‘om’ și nu aparține definiției acestui concept, «esenței» omului.” (Coșeriu 2000: 37-38).

Aceste idei, însușite de la marii săi maștri de gândire, i-au permis lui Coșeriu – așa cum notam mai sus – nu doar să pătrundă adânc ființa limbajului, sesizând specificul semnificatului[9], ci să și opereze, la nivel teoretic, distincții fundamentale privind clasificarea științelor (vezi Munteanu 2010: 74, nota nr. 4)[10] și a disciplinelor ce se ocupă de limbaj, delimitând riguros și împiedicând obiectul fiecăreia în parte: cel al lingvisticii generale, cel al teoriei limbajului și cel al filozofiei limbajului (vezi Coșeriu 2003: 28-35).

4. Intrând pe terenul lingvisticii, să vedem cum se răsfrânge această idee pe care Coșeriu o avea despre «concept» asupra viziunii sale despre «semnificat». Lingvistul român insistă, în multe locuri, pe ceea ce ar trebui să înțelegem prin *semnificat* și pe modalitatea în care se creează ori se învață semnificatele.

4.1. Astfel, încă de la Aristotel ar trebui să se știe că semnificatul de limbă este „conținutul unitar de conștiință”, conceptul „care face posibilă și justifică, prin intermediul aceleiași expresii, desemnarea tuturor obiectelor recunoscute ca ținând de (sau ca fiind raportabile la) aceeași «specie»: nu faptul de a numi *cal* un cal, ci rațiunea pentru care se numește *cal* (și nu *măgar* sau *catâr*.” (Coșeriu 1983: 358-359). Semnificatul ia naștere printr-o operație a intelectului, o intuiție globală a unui mod de a fi (*nóesis tôn adiairéton*): „această operație este prima operație a înțelegerii, care este aceea de a capta un mod de a fi, nu un anumit om sau mai mulți oameni, ci numai *ce-ul* sau *ceița* [sic!, < lat. *quid* și *quidditas*, n.m. C.M.], ce e omul. Nu aplicându-l la tot felul de entități particulare, ci numai la această esență: modul de a fi. Pe urmă există a doua operație, aceea a judecății, a spune ceva despre ceva ș.a.m.d.” (Coșeriu 2004b: 51).

4.2. În același timp, Coșeriu avertizează că semnificatul nu este „dat” de context, ci de cunoașterea limbii. Contextul nu face altceva decât să determine ulterior semnificatele, precizând desemnarea[11]. La rigoare,

„un semnificat poate fi întrebuințat în contexte cu totul noi («inedite») și adesea un semnificat se află în conflict cu contextul, ceea ce implică faptul că este identificat sau recunoscut în mod independent de acesta; altminteri, expresiile greșite ori extravagante n-ar putea fi identificate ca atare. Fără îndoială, semnificatele se învață în contexte. Dar nu trebuie confundate condițiile empirice ale învățării cu cunoașterea limbii. Învățarea unei limbi este întotdeauna o activitate creatoare: ceea ce se experimentează este, în fiecare caz, o desemnare particulară și în întregime determinată; iar ceea ce se învață (adică, ceea ce se creează plecând de la această desemnare particulară) este un semnificat, o posibilitate nesfârșită de desemnare, în care desemnarea experimentată nu-i decât un exemplu.” (Coșeriu 1983: 359).

4.3. Mai atrage atenția Coșeriu, frecvent, și asupra altui amănunt neglijat chiar și de lingviști importanți (cum este și cazul lui Sapir): *semnificatele nu iau naștere pe cale inductivă* prin experimentarea mai multor obiecte care aparțin unei clase. Clasele sunt fixate prin intermediul semnificatelor, și nu invers: semnificatul justifică posibilitatea de a construi astfel de clase. Iar însușirea / învățarea unui semnificat presupune imitarea intuiției originare – un act la fel de creator ca și inventarea acestuia (Coșeriu 2010: 343-345).

4.4. Alte completări la conturarea concepției lui Coșeriu se pot desprinde din critica prin care este respinsă și demontată o analogie („total inadecvată”) pe care Lyons o făcuse cu privire la natura relațională a semnificatului (vezi Lyons 1968/1995: 496-497) pornind de la ceea ce spusese B. Russell despre noțiunea de «lungime»: „Ainsi, la «longueur de *x*» ne serait que le résultat de l’appréciation

d'une propriété de x par rapport à la même propriété d'un autre objet, prise en tant qu'unité de mesure: de la même façon, le «signifié de x » ne serait que le rapport entre une propriété de x et la même propriété dans $y, z, \text{etc.}$ » (Coșeriu 1983: 358). Este adevărat, spune Coșeriu, că „lungimea lui x ” nu-i altceva decât raportul proporțional între lungimea acestui x și o lungime luată ca unitate de măsură, însă această analogie nu spune nimic cu privire la natura semnificatului, fiind în întregime inadecvată. Și, de fapt, observă Coșeriu, în exemplul original al lui Russell era vorba despre noțiunea de „lungime a lui x ”, și nu de noțiunea de „lungime” în sine, ca tip de dimensiune diferită de cele numite *lărgime, înălțime, adâncime* etc. În același timp, se arată că „semnificatul unui semn al limbii este delimitat de semnificatul altor semne ale aceleiași limbi, dar este delimitat tocmai ca semnificat, altfel spus, ca fapt de o natură determinată: *semnificat* nu este pur și simplu numele ansamblului acestor raporturi” (*ibid.*). Pe de altă parte, „semnificatul nu este o proprietate «adjectivă» de tipul lungimii: chiar dacă se spune că un semn material sau un «semnificant» are un semnificat (mod de a zice discutabil în logică și în epistemologie, însă consacrat prin uz în limbile noastre), nu se spune că prezintă din punct de vedere fizic o proprietate – «semnificativitatea» – , ci că el corespunde sau se referă la un fapt mental, la un conținut de conștiință, non-constatabil ca atare în «lumea» exterioară.” (*ibid.*).

5. Din păcate, receptarea distincțiilor și a conceptelor coșeriene este viciată în unele medii științifice din cauza unor orientări ideologice sau filozofice „la modă”, foarte diferite de idealismul (inclusiv cel de factură fenomenologică) ce stă la baza doctrinei lui Coșeriu[12]. Altminteri, întorcându-mă la cel care ne-a prilejuit această expunere, am convingerea că – dincolo de interpretarea parțial incorectă a conceptului de «semnificat» la Coșeriu – cercetările lui Martínez del Castillo (mai ales cele din cartea *La lingüística del decir* [2004], dedicată memoriei lui „Don Eugenio”) se pot dovedi utile îndeosebi la studierea terminologiei.

NOTE

- [1] De pildă, Martínez del Castillo evidențiază cinci aspecte sub care se înfățișează semnificatul în teoria lui Coșeriu. Astfel, semnificatul: a) este „conținut de conștiință” (după Aristotel); b) este rațiunea unică ce definește limbajul (care există prin și pentru a crea semnificate); c) este istoric (aparține unei limbi); d) este virtual (de aici rezultând și că limbajul este „actividad cognoscitiva”); e) se manifestă în formă (Martínez del Castillo 2005: 67-68).
- [2] Este interesant modul (lăudabil, desigur) în care unii discipoli coșerieni importanți (directi sau indirecti) „nu jură în cuvintele unui singur maestru”, conjugând concepția lui Coșeriu cu cea a unor filozofi precum H.G. Gadamer (Donatella Di Cesare), Josef Simon (Ana Agud), Ortega y Gasset (J.G. Martínez del Castillo) ș.a.m.d. În definitiv, toți fac parte din aceeași mare familie de gândire.
- [3] À propos de studiul lui Martínez del Castillo, iată și o critică a lui Cornel Vilcu: „Nu poate fi deplânsă îndeajuns profunda neînțelegere a doctrinei coșeriene în cazuri cum e articolul dedicat tocmai noțiunii de *semnificat* în integralismul lingvistic de către Jesús G. Martínez del Castillo. Consider acest text simptomatic pentru riscurile interpretării integralismului fără cunoștințe reale de fenomenologie. Atrag atenția aici doar asupra uneia dintre confuziile grave de care se face vinovat autorul pomenit și semnalez pericolul serios ce amenință înțelegerea noastră câtă vreme vorbim despre semnificat ca despre «ceva pe care vorbitorul îl utilizează și îl face, susceptibil de realizări individuale pentru realizări ulterioare și aparținând astfel *discursului*» [subl. lui C.V.]” (Vilcu 2010: 57).
- [4] Voi trata chestiunea, pe îndelete, într-un studiu aparte. Câteva trimiteri bibliografice voi face, totuși, pentru orientare. Astfel, despre *indivisibilium intelligentia* la Coșeriu, vezi

- Seppänen 1988: 19-27; pentru influența lui Aristotel asupra concepției lui Coșeriu despre semnificat și desemnare, îl recomand pe Vilarnovo 1993: 85-107; de asemenea, pentru o prezentare utilă a problemei universalului / universalilor la Aristotel, vezi Dumitriu 1992: 94-135 (care poate fi menționat și pentru o sinteză a concepției lui Husserl privind „reducția fenomenologică” și obținerea „intuiției pure” [vezi Dumitriu 1990: 22-25]). Pentru influența fenomenologiei asupra lui Coșeriu, vezi Vilcu 2010.
- [5] De altfel, Martínez del Castillo, profesor ce predă limba engleză la Universitatea din Almería, este foarte familiarizat cu lingvistica americană, scriind, printre altele, o carte despre lingvistica cognitivă și una (o reevaluare critică) despre fundamentele teoriei lui N. Chomsky (vezi Martínez del Castillo 2006 și 2008).
- [6] Prezentând „el símbolo y la clase” în concepția lui Sapir, iată cum rezumă [sau traduce?] paragraful, citat de noi mai sus, Martínez del Castillo: „De esta manera, esta casa y aquella casa y miles de otros fenómenos de carácter análogo se aceptan así en cuanto tienen un número suficiente de rasgos comunes, a pesar de las grandes y palpables diferencias de detalle, y se clasifican bajo un mismo rótulo. Un elemento lingüístico, como *house*, es primordial y fundamentalmente, no el símbolo de una percepción aislada, si [sic!] siquiera de la noción de un objeto particular, sino de un «concepto», o, dicho de otra manera, de una cómoda envoltura de pensamientos en la cual están encerradas miles de experiencias distintas y que es capaz de contener muchos otros miles” (Martínez del Castillo 2010: 151-152).
- [7] Și aceasta în ciuda faptului (bine cunoscut) că E. Sapir era un admirator al ideilor estetice și lingvistice ale lui B. Croce. Iată ce declara în prefața de la *Language*: „Among contemporary writers of influence on liberal thought Croce is one of the very few who have gained an understanding of the fundamental significance of language. He has pointed out its close relation to the problem of art. I am deeply indebted to him for this insight.” (Sapir 1921: V). Este curios, totuși, cum de nu a remarcat savantul american, pe linia lui Croce (chiar vorbind despre „intuiție”), că arta (mai ales literatura) și limbajul presupun intuiția universalului (și nu a generalului!; vezi *ibid.*: 224) în realitatea concretă.
- [8] Apărut ca un contra-principiu la *principiul faptului individual* al pozitivismului, adică împotriva „ideii de a construi generalitatea faptelor prin abstractizare și generalizare” (Coșeriu 2000: 36).
- [9] Ceea ce este interesant în cazul lui E. Sapir este că acesta, deși i-a lipsit capacitatea de a surprinde corect natura semnificatului (datorită ideii pe care o avea despre «concept»), a „simțit” totuși cum stau lucrurile în privința *fonemului*. Astfel, Coșeriu remarcă undeva: „Iar clasele, observă, de exemplu, Sapir – pot fi stabilite numai pentru că există o intuiție științifică, implicită a fonemului.” (Coșeriu 2000: 58).
- [10] În această privință, îmi pare surprinzător modul eronat în care o importantă discipolă coșeriană, Donatella Di Cesare, a transpus în italiană clasificarea științelor efectuată de Coșeriu în a sa *Geschichte der Sprachphilosophie*. Acolo unde în versiunea originală germană figurează *eine Wissenschaft des Allgemeinen*, Di Cesare a crezut de cuviință că ar trebui să traducă, în varianta sa, prin *scienza dell'universale* (Coșeriu 2010: 35 și 38). Or, aici Coșeriu ar fi vorbit de *știința generalului* (vezi Coșeriu 1994: 7-8 și 2000: 50), și nu de *știința universalului*, din motivele deja discutate.
- [11] Încă de la primele sale studii, *à propos* de impactul noțiunii de «concept» asupra ideilor sale privind semnificația, Coșeriu sublinia că, fără îndoială, conceptul nu poate fi decât virtual. Dacă este actualizat, se transformă în obiect. Iată un citat edificator din acea perioadă: „Un concept ca atare nu poate să se actualizeze, nici «să se identifice» cu o reprezentare, căci asta ar echivala cu transformarea lui într-un «obiect», adică în altceva decât este conceptul însuși. Noi vorbim și de «concepte», însă numai considerându-le ca obiecte mentale, din moment ce semnificația actualizată se referă în mod necesar la obiecte; astfel, *masă* este nume al unui concept, însă expresia «conceptul de ‘masă’» – în măsura în care denotă – denotă un obiect și nu un concept. Cu alte cuvinte, un concept este totdeauna «virtual». Prin urmare, el poate doar *să se relaționeze* (și nu *să se identifice*) cu un «actual». Și tocmai această relație este cea care se revelează în denotație.” (Coșeriu 1957: 301-302).

[12] Vezi și cele declarate recent de Adolfo Murguía: „Poate [că] una dintre dificultățile celor care doresc să se inițieze în teoria lui Coșeriu este vocabularul său [adică *terminologia* sa, n.m. C.M.]. Această problemă a vocabularului lui Coșeriu prezintă o dificultate de receptare, mai ales pentru cei din lumea anglo-saxonă. Sistemul conceptual al lui Coșeriu a fost influențat în anii '50-'60 de fenomenologie, or, în prezent acest curent filosofic în SUA nu mai e văzut cu ochi buni. De altfel, întreaga filosofie analitică anglo-saxonă este anti-fenomenologică, iar efortul reprezentanților acestui curent constă în analizarea conceptelor, nu a intuiției, fie de natură categorială, fie de natură sensibilă.” (Murguía 2011: 13).

REFERINTE BIBLIOGRAFICE

- Coșeriu, Eugeniu (1957). *Determinare și cadru. Două probleme ale unei lingvistici a vorbirii*, în Coșeriu 2004b: 287-329.
- Coșeriu, Eugeniu (1968). *Omul și limbajul său*, în Coșeriu 2009: 36-52.
- Coseriu, Eugenio (1983). *Pour et contre l'analyse sémiologique*, în Coșeriu 2001a: 355-369.
- Coseriu, Eugenio (1990). *Semántica estructural y semántica cognitiva*, în „Jornadas de Filología”. Barcelona, p. 239-282.
- Coșeriu, Eugen (1994). *Prelegeri și conferințe (1992-1993)*, ca supliment al publicației „Anuar de lingvistică și istorie literară”, T. XXXIII, 1992-1993, Seria A, Lingvistică. Iași.
- Coșeriu, Eugeniu (2000). *Lecții de lingvistică generală*, Traducere din spaniolă de Eugenia Bojoga, Cuvânt înainte de Mircea Borcilă. Chișinău: Editura Arc.
- Coseriu, Eugenio (2001). *L'homme et son langage*. Louvain - Paris - Sterling, Virginia: Éditions Peeters.
- Coșeriu, Eugeniu (2003). *Lingvistica generală, teoria limbajului și filozofia limbajului*, în Coșeriu 2009: 28-35.
- Coșeriu, Eugeniu (2004a). *Teoria limbajului și lingvistica generală. Cinci studii*, Ediție în limba română de Nicolae Saramandu. București: Editura Enciclopedică.
- Coșeriu, Eugenio [sic!] (2004b). *Prelegeri și seminarii la Universitatea „Lucian Blaga” din Sibiu [1998-1999]*, Texte consemnate, cuvânt înainte și anexă de Doina Constantinescu. Editura Universității „Lucian Blaga” din Sibiu.
- Coseriu, Eugenio (2007). *Lingüística del texto. Introducción a la hermenéutica del sentido*, Edición, anotación y estudio previo de Óscar Loureda Lamas. Madrid: Arco/Libros.
- Coșeriu, Eugeniu (2009). *Omul și limbajul său. Studii de filozofie a limbajului, teorie a limbii și lingvistică generală*, Antologie, argument, note, bibliografie și indici de Dorel Finaru. Iași: Editura Universității „Alexandru Ioan Cuza”.
- Coseriu, Eugenio (2010). *Storia della filosofia del linguaggio*, Edizione italiana a cura di Donatella Di Cesare. Roma: Carocci editore.
- Dumitriu, Anton (1969). *Istoria logicii*. București: Editura Didactică și Pedagogică.
- Dumitriu, Anton (1990). *Homo universalis. Încercare asupra naturii realității umane*. București: Editura Eminescu.
- Dumitriu, Anton (1992). *Philosophia mirabilis. Încercare asupra unei dimensiuni necunoscute a filosofiei grecești* (ediția a II-a). București: Editura Fundației Culturale Române.
- Lyons, John (1968/1995). *Introducere în lingvistica teoretică [1968]*. București: Editura Științifică.
- Martínez del Castillo, Jesús Gerardo (2004). *La lingüística del decir. El logos semántico y el logos apofántico*. Granada: Granada Lingvistica.
- Martínez del Castillo, Jesús Gerardo (2005). *El significado en Coseriu: fundamentación teórica y estudio*, în *Eugenio Coseriu in memoriam*, II, (Ed. Jesús G. Martínez del Castillo). Granada: Granada Lingvistica, p. 67-89.
- Martínez del Castillo, Jesús Gerardo (2006). *Los fundamentos de la teoría de Chomsky. Revisión crítica*. Madrid: Editorial Biblioteca Nueva.
- Martínez del Castillo, Jesús Gerardo (2008). *La lingüística cognitiva. Análisis y revisión*. Madrid: Editorial Biblioteca Nueva.
- Martínez del Castillo, Jesús Gerardo (2010). *Las relaciones lenguaje - pensamiento o el problema del logos*. Madrid: Editorial Biblioteca Nueva.

- Munteanu, Cristinel (2010). *Problema terminologiei în concepția lingvistică a lui Eugeniu Coșeriu*, în „Analele Universității «Dunărea de Jos» din Galați”, Fascicula XXIV, Anul III, Nr. 1 (3), *Lexic comun / Lexic specializat*. Galați: Editura Europlus, p. 66-76.
- Murguía, Adolfo (2011). „Eugeniu Coșeriu a devenit din întâmplare lingvist, la fel de bine putea să devină și filosof...” [interview cu Adolfo Murguía, realizat de Eugenia Bojoga], în „Contrafort” (Chișinău), Anul XVII, nr. 3-4, p. 12-13 și 15.
- Sapir, Edward (1921). *Language. An Introduction to the Study of Speech*. San Diego - New York - London: Harcourt Brace & Company.
- Seppänen, Lauri (1988). *Indivisibilium intelligentia. Zum aristotelisch-scholastischen Begriff und zu dessen Rolle in der Sprachtheorie Coserius*, în *Energeia und Ergon* (hrsg. von J. Albrecht, J. Lüdtke und H. Thun), Bd. II (hrsg. von Harald Thun). Tübingen: Gunter Narr Verlag, p. 19-27.
- Vilarnovo Caamaño, Antonio (1993). *Lógica y lenguaje en Eugenio Coseriu*. Madrid: Editorial Gredos.
- Vilcu, Dumitru Cornel (2010). *Orizontul problematic al integralismului [Integralism și fenomenologie - volumul I]*. Cluj-Napoca: Editura Argonaut & Scriptor.

RÉSUMÉ

QUELQUES PRECISIONS CONCERNANT LE CONCEPT DE “SIGNIFIÉ ” DANS LA VISION DE EUGENIO COSERIU

Concept central dans la théorie de Eugen Coseriu, le « signifié » n’a pas été toujours compris (parfois, même les coseriens ne l’ont pas compris) dans son essence ou dans la totalité de ses dimensions. Pour une compréhension exacte de cette notion, il est nécessaire un retour aux fondements de la pensée coserienne, une reconstitution du trajet suivi par le grand linguiste dans sa démarche d’éclaircir et justifier par la réflexion, ses intuitions initiales. Ce trajet passe obligatoirement par la pensée d’Aristote, Toma d’Aquino, G.Vico, Leibniz et Husserl. Dans la conception de Coseriu le signifié représente un *analogon* linguistique du « concept » (*conceptus*), tel qu’il était compris par les scolastiques (*verba significant res mediantibus conceptibus*), et c’est pour cela que nous allons nous occuper aussi, du rapport (et de la dissemblance) *universalité* et *généralité empirique*, que E. Coseriu - à la différence d’autres linguistes - n’avait jamais confondus.

Mots-clés : *concept, signifié, classe d’objets, universalité, généralité empirique.*